

ԽՄԲԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՄԲԱՐԱՐՈՒՄ
ՏՈՒՆ:

ԹԻՖԼԻ ՕՂԻՆԱԿԱՆ ԺԱՊ. Մ. Ն. 31—33 (Հինուորական նահանգական դատարանի և Օլգինսկի ինստիտուտի հանդէպ), բայց են ամեն օր (բացի կիրակի և տօն օրերից), առ. 10 ժ. մինչև 12^{1/2}-ը կէս օրից յետոյ: Անձնական տնտեսչութիւն քարտուղարի հետ
Երեւոյթի և ուրբաթ
առ. 11—12 ժ.
Տեղեւոր թ. 282:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ընդունում են ամեն լեզուով տողը մէկ, երոզական Տարազի, վերջին երես 25 կ. մանրատառ (պիտիս). Գրկնուղ յայտարարութիւններն առանձին համաձայնութեամբ: ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ՝ տարին 6 ր. (արտադրման 10 ր.) առանձին Ն-ը 20 կ. ՀԱՅԺ՝ ՏԻՓԱՅԵՐ, քա. ԿԱՐԱՅԵՐ: Rédaction du journal TARAZ-Tiflis (Caucase).

Գեղարուեստական, գրական, գիտական, քննադատական

պատկերազարդ շաբաթաթերթ. լոյս է տեսնում շաբաթը մի անգամ՝ կիրակի օրերը:

№ 27 կիրակի յուլիսի 28

ՏԱՍՆԵԼԵՐԵԲԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1902

Օ, ՄԱՅՐ, ՄԱՅՐ...

Փ Ո Ք Ր Ի Կ Տ Օ Բ Ր Ա Հ Ը

(Ր. Կիպրեանից)

Երբ անընդժ ցաւ սիրտս կրծելով
Արագ տանում է ինձ դէպ՝ գերեզման,
Եւ դեռ ու ճարից, յոյսս կտրելով
Մահն եմ լոկ տեսնում աչքիս յանդիման.

Երբ կեանքի ծանր քեռան տակ մնչած
Վշտի անյատակ ծովում տարուրդ,
Տանջանքիս խաչը մէջքիս շալակած
Ես քարշ եմ տալիս դառն ու սեւ օրեր.

Երբ մտերիմս դաւաճանելով
Անգութ ոստիկ ձեռքն է ինձ մատնում.
Եւ սիրած, պաշտած սիրունիս ծաղրով
Իր վաղ խոստացած սէրն է ինձ մերժում,

Ես տանջւած սրտով տուն եմ շտապում
Եւ մօրս գրկում լռիկ հեծեծում.
Նրա գրկում ես վիշտս եմ մոռանում,
Յոյսերս վերստանում, նորից կեանքս առնում:

Եւ ես ուզում եմ դեռ ապրել երկար,
Ու նրա հետ միշտ լինել անբաժան.
Մոռանալ կեանքը, մոռանալ աշխարհ
Եւ յանրժ սիրել քեզ, մայր իմ անմեման:

Լ. ԵՌԵՂ

Չերբակալածը մահւան չղատապարտեց—
հաղորդում էին անգլիական թերթերն առանց մանրամասնութիւնների մէջ մտնելու: Եւ ինչ հարկաւոր էին մանրամասնութիւնները, երբ ոչ ոքի չէր հետաքրքրում փոքրիկ Տօրբասի կեանքը կամ մահը:

Ամբողջ կէս օր նստած էին փաստաբանները դատարանում և քննում էին նրա դործը: Ամեն մի նոր հարց առաջարկելիս փոքրիկ Տօրբասը փնթփնթում էր կամ հեկհեկում: Չրկային փաստեր, որ հարցը պարզէին, չըկային վիաներ, որ նրա յանցանքը հաստատէին:

ձիշտ է, Տօրբասի քրոջ դիակը գոռի էին ջրհորի մէջ, ճիշտ է, այդ ժամանակ ջրհորի շրջակայքում կէս մըդոն տարածութեան վրայ ոչ մի կենդանի արարած չէր եղել բացի Տօրբասից, բայց աշուտանայնիւ այդ միակ հանգամանքը դեռ բաւական չէր նրան դատապարտելու համար:

*) Կիպրիկը աշխարհահռչակ հեղինակ է: Նա ազգով անգլիացի է, բայց ծնւել (1865 թւականին), մեծացել և դործել է Հնդկաստանում:

Այստեղի տաք կլիման և հարուստ բնութիւնն են ազդել նրա երեսկայութեան վրայ, այստեղի ազգաբնակչութեան խայտաբղէտ կեանքն է նիւթ տւել նրա գեղեցիկ նովերաներին:

Նա դեռ 17 տարեկան հասակում մտել է գրական ասպարէզ, իբրեւ պատերազմական լրատու: Յետոյ սկսել է կամայ-կամաց գրել փոքրիկ վէպիկներ, երգեր և վէպեր:

Նրա հռչակն սուրանում էր օրէց օր: Այնպէս որ երբ նա մի քանի տարի առաջ ճանապարհորդում էր Ամերիկայում, մի հրատարակիչ նրա գրածքների իւրաքանչիւր տողին 20 մարկ (մօտ ուսուրկ) վճար առաջարկեց, բայց Կիպրիկը դարձեալ չըհամաձայնեց...

Առժամանակ Լ. Երեղ-Երեղում ապրելուց յետոյ Կիպրիկը սկսեց իր գրածքների նիւթ վերցնել նաև տեղական կեանքը և ցոյց տւել, որ նրա շնորհալի գրելը նախ չափով ընդունակ է ազգիսի նիւթերով գրադրելու:

Կիպրիկի փոքրիկ գրածքներից ազդէ մի քանի ժողովածուներ են կազմել, որոնք հրատարակւել են շատ անգամ: Նրանց ընդհանուր յատկութիւնը կարելի է որոշել հետեւեալ երկու խօսքով—կարճ եւ ազդու:

Ահա մի ազգիսի նովերա է և «Փոքրիկ Տօրբասը», որի նիւթը վերցրած է Հնդկաստանի կեանքից և որի թարգմանութիւնը իբրեւ նմաշ առաջարկում եմ «Տարազի» ընթերցողներին:

Չէ որ երեխան կարող էր ինքը ջրհորն ընկած լինել...

Ահա այդ պատճառով դատաւորներն արդար ճանաչեցին Տօբրահին:

— Գնա, ուր ուզում ես, ասացին նրանք:

Սակայն այդ խօսքերը սպասած ազդեցութիւնը չունեցան, որովհետեւ Տօբրահը չըզիտէր, թէ ո՛ւր պէտք է գնար, ի՛նչ պէտք է անել: Նա տանջւում էր սովից և հաց չունէր ուտելու, մերկ էր և չոր չունէր հագնելու...

Նա դանդաղ քայլերով դուրս եկաւ ցանկապատով չըջապատւած բակը, նստեց ջրհորի ափին և սկսեց մըտածել:

— Արդեօք ի՛նչ կըլինի, եթէ մարդ սկամայից սուզւի ջրհորի յատակում երեացող սև ջրի մէջ: Արդեօք չի՞ կարելի այդտեղից գնալ-հասնել այն միւս սև ջրին...

Հէնց այդ լուպէին ախոռի ծառան դուրս գրեց ձիու կերակրի ամանը:

Սովստանջ Տօբրահը մօտեցաւ և սկսեց որոնել աւելցուկ փափուկ ու թաց հասկերը, որ ուտէ:

— Ա՛խ դու գո՛ղ... Չէ որ միայն քիչ առաջ ազատւեցիր դատարանի պատօթից... Կորիւր այստեղից..., բացականչեց ծառան և Տօբրահի ականջից քաշելով տարաւ հաստիկ անգլիացու մօտ...

Անգլիացին այդ գողութեան պատմութիւնը լսելուց յետոյ երեք անգամ կրկնեց՝ «Հա» (նա միայն այդ ուժեղ բացականչութիւնն էր դործ ածում)— և ապա աւելացրեց.

— Դիւր արան պարկի մէջ և տուն տար...

— Է՛հ, պըծանք, մտածում էր փոքրիկ Տօբրահը, ինձ այնտեղ խողի նման կըմորթեն...

Սայլը տուն հասաւ: «Հա՛», նորից բացականչեց անգլիացին:

— Ի սէր Աստուծոյ, մէկ մտածեցէք, փափուկ ու թաց հասկեր ուտել տեսնած է... Դէհ, այժմ կերակրեցէք այդ փոքրիկ մօւրացկանին. մենք նրան ձիապահ կըգարձենք...

Նրբ ճաշը վերջացաւ, ծառաներն իրանց տեղերը բռնեցին հանգիստ վայելելու համար, այն ժամանակ ախոռապետը դիմեց փոքրիկ Տօբրահին և առաջարկեց պատմել իր անցեալը:

— Պատմի՛ր, թէ ինչո՞ւ համար քեզ դատի ենթարկեցին, թէ ինչո՞ւ համար այստեղ եկար...

— Նա ուտելու բան չունէի, պատասխանեց փոքրիկ Տօբրահը անհոգ կերպով: Սա մի լաւ տեղ է...

— Դէհ, ուղղակի պատմի՛ր, ասաց ախոռապետը, ապա թէ ոչ քեզ կըստիպենք այն նժոյգի ախոռը մաքրել, որ ուղտի նման կծում է:

— Մենք— ձէթ պատրաստողներ էինք, ասաց Տօբրահը, ոտների տակի աւազը տրորելով: Այո՛, մենք բոլորս էլ, այսինքն հայրս, մայրս, ինձնից չորս տարով մեծ եղբայրս և քոյրս ձէթ պատրաստողներ էինք:

— Այն քոյրդ, որին խեղդւած գտել էին ջրհորում, հարցրեց ծառաներից մէկը, որ մի քիչ տեղեակ էր այդ դէպքին:

— Այո՛, հէնց նա, լըջօրէն պատասխանեց Տօբրահը: Նա, որին խեղդւած գտան: Մի անգամ, չեմ յիշում երբ, մեր դիւղում սաստիկ հիւանդութիւն տարածւեց և մեր ձիթահան մեքենան դադարեց գործելուց:

Հիւանդութիւնը բռնեց նախ և առաջ քրոջս: Նա կորցրեց իր աչքերի լոյսը, նա կուրացաւ... Դրանից յետոյ մեռան հայրս ու մայրս միևնոյն հիւանդութիւնից: Ահա այդպիսով անտէր, անպաշտպան մնացինք երեք որբերս— ես եղբայրս, որ տասներկու տարեկան էր, և քոյրս, որ

կուրացած էր: Բարեբաղդաբար դեռ մնում էին եզն ու մեքենան և մենք սկսեցինք մեր նախկին գործը— ձէթ պատրաստել: Բայց հասկեր՝ վաճառող Սուրիւմ Դասար, խաբեց մեզ և եզը կառավարելը անհնարին դարձաւ... Մենք ամեն հնար գործ դրինք, ամեն տեսակ ջանք թափեցինք, բայց իզնուր... Գործը չէր աջողւում, իսկ Սուրիւմ Դասար այնպէս քարասիրտ էր...

— Տէր Աստուած, բացականչեցին ծառաների կանայքը, մի երեխայի այդպէս խաբել...

— Մեքենան արդէն հնացել էր, շարունակեց Տօբրահը, և մենք այնքան ոյժ չունէինք, որ խողովակի գերանը պինդ ամրացնէինք կամարի վրայ:

— Ի հարկէ, վրայ բերեց ախոռապետի չքեղագգեստ կինը, չըջան մտնելով: Դա մի ուժեղ տղամարդու գործ է և ոչ երեխայի: Նրբոր ես դեռ ամուսնացած չէի, հօրս անը ապրում էր...

— Լու՛ր, այ կին, բացականչեց ախոռապետը և սպառնաց Տօբրահին, որ շարունակէ:

— Այդ դեռ ոչինչ, ասաց փոքրիկ Տօբրահը: Մի օր ահագին գերանը քաշեց, փուլ տուց ամբողջ կուրը և նրա հետ միասին պատերից մէկը: Քար ու փայտը թափուեցին եզան վրայ և ջախջախեցին նրա գլուխը: Դրանից յետոյ մենք չունէինք, ոչ տուն, ոչ մեքենայ և ոչ եզ: Նա, եղբայրս և քոյրս ձեռք ձեռքի տուած և արցունք թափելով, ճանապարհ ընկանք դաշտերի միջով:

Մենք ունէինք միայն 7 աննաս և 6 պիտս փող, իսկ ամբողջ երկրում սաստիկ սով էր տիրում: Անցան օրեր... Մի գիշեր եղբայրս վերցրեց մնացած 5 աննասը և մեզ քնած թողնելով, փախաւ-հեռացաւ: Նա չըզիտւեմ, թէ նա ո՛ւր կորաւ. թող հօրս անէծքը թափւի նրա գլխին: Նա և քոյրս սկսեցինք մօւրացկանութիւն անել— ողորմութիւն խնդրել շրջակայ գիւղերում, բայց ոչ ոք ոչինչ չէր տալիս մեզ. բոլորն էլ ասում էին— գնացէ՛ք անգլիացիներին մօտ, նրանք ձեզ մի բան կըտան, բայց ես չըզիտէի, թէ ովքեր են անգլիացիները: Գիւղացիներն ասում էին, որ նրանք սպիտակամորթ են և ապրում են վրաններում: Մենք շարունակեցինք ճանապարհը, բայց ինքներս էլ չըզիտէինք, թէ ո՛ւր:

Սովը տանջում էր մեզ, բայց ոչինչ չկար ուտելու: Վերջապէս տաք գիշերներին մէկում հասանք մի ջրհոր: Քոյրս լաց էր լինում և ուտելիք պահանջում. չըզիտէի ի՛նչ անել, ո՛ւմ դիմել. ես նրան խորհուրդ տւի ջրհորի բերանին մօտ նստել և ապա խիւցի քամակից ու ջրհորի մէջ պցեցի: Չէ որ աւելի լաւ էր մեռնել, քան թէ սովից տանջւել:

— Ա՛խ, ախ, հառաչելով բացականչեցին կանայք միաձայն. նա ջրհորն է գցել նրան, որովհետեւ լաւ է մեռնել, քան թէ սովից տանջւել...

— Նա ինքս էլ էի ուզում ջրհորն ընկնել, շարունակեց Տօբրահը, բայց քոյրս դեռ կենդանի էր և կանչում էր ներքեկից... Նա վախեցայ նրա ձայնից և փախայ դաշտերը: Այդ միջոցին արտերի միջից մի մարդ դուրս եկաւ և ասաց, որ ես յանցաւոր եմ, որովհետեւ քրոջս ջրախեղդ եմ արել և դրանով ջրհորը կեղտոտել: Նա ինձ տարաւ մի անգլիացու մօտ, որ ապրում էր վրանում և սպիտակ ու դաժան դէմք ունէր: Անգլիացին էլ ինձ այստեղ ուղարկեց: Բայց վկաներ չըկային...

— Նւ ի հարկէ աւելի լաւ է մեռնել, քան թէ սովից տանջւել, մանաւանդ որ նա կոյր էր և մի փոքրիկ երեխայ...

— Փոքրիկ երեխայ... կրկնեց ախոռապետի կինը, չէ՞

որ դու էլ հաւի նման թոյլ ես և հորթուկի չափ փոքրիկ:
Հը... դու թիչ ես...

— Ես քաղցած էի, իսկ հիմա կուշտ, պատասխանեց
փոքրիկ Տօբրահը, աւագի վրայ պառկելով:

— Եւ այժմ ուզում եմ քնել...

Ախոռապետի կինը ծածկեց նրա վրայ և փոքրիկ
Տօբրահը արդարեւ լռեց մտաւ:

Գեորգ. Թարգմ. Հրաճոյց Թափչեան

Ա Ձ Խ Ա Ր Հ Ի Կ Տ Ի Կ Ի Ն

Վէպ Ներսիս Մարտիրոսի, նկարներ Էմիլ Բայարի

(Շարունակութիւն)

VII

— Հիմա ես կըխնայեմ ձեզ ձեռնդրեմ, ասաց Ժօֆ-
րուան, իսկ մի քիչ յետոյ ես կը գրադուեմ էմալ թրձելով,
այն ժամանակ դուք կարող էք շարունակել ձեր նկարը:

Բայց Ժօֆրուայի նկարչութեան գրադուելը վերջա-
նաւոր յետոյ Լօտեօյն ոչ մի տեղ չկարողացաւ գտնել Դիա-
ւօլօյին: Ներչնաւած հակառակութեան ու ազատասիրու-
թեան ոգով, այդ կատուն երբեք չէր մօտեանում, երբ նրան
կոչում էին և աչքերը փակում էր, երբ նրա վրայ էին նա-
յում:

— Այդ դէպքում վեր առէք Միտցին, խորհուրդ տեց
Ժօֆրուան, նա շատ բաւական կը լինի:

Իրաւի, Միտցը Դիաւօլօյին հակառակ, շատ էր սիրում,
երբ նրանով գրադուում էին: Հաղիւ մէկը մտնում էր գոր-
ծարան, նա իսկոյն թուշում մօտեանում էր նրան և սկսում
գլխով ողջունել, մինչև որ վրան ուշադրութիւն դարձնէ:
Միտցը ուրախութիւնով ընդունեց Լօտեօյի հրաւերը նըս-
տեց նրա առաջը, ձգեց և սկսեց սուրիլ իր երգերից մէ-
կը: Նա ուռեցրեց իր փետուրները այնպէս, որ աւելի
մեծ էր թուում, քան թէ էր իսկապէս, իսկ պոչի տա-
կի սպիտակ փետուրները՝ աչքի ընկնող կերպով
զատում էին նրա կրծքի կարմիր գոյնը: Որպէս զի հար-
կադրէ նրան հանգիստ նստել, Լօտեօյի հարկաւոր էր մի-
այն մի քանի խօսք ասել և նա իսկոյն ինքնագով կերպով
կոկում էր և մի նոր երգ էր սկսում:

— Ի՛նչ տօնախմբութիւն է նրա համար այսօր, ասաց
Ժօֆրուան:

Լօտեօյի համար նոյնպէս տօնախմբութիւն է. նա
նկարում էր ոգևորւած, ուրախ ժպտը կենդանացնում էր
նրա դէմքը:

— Լաւ է, շատ լաւ է, կրկնում էր Ժօֆրուան, եր-
բեմն նայելով նրա նկարի վրայ: Ես կարծում եմ, որ նկար-
չութիւնը կարող է ձեզ ապրուստի միջոց տալ: Ես դրա
համար կ'աշխատեմ, ցանկանում եք:

— Ո՛հ, դրանից լաւ ես ոչինչ չեմ կարող ցանկանալ:

— Գիտէ՞ք դուք ապիկին ինչ է:

— Դա հալչող նիւթ է, որով նկարում են մետաղ-
ների երեսին, յետոյ նրան թրձում են կրակի մէջ,
գրանից նա ստանում է հաստատուն ամրութիւն: Այնպէս
չէ:

— Այո, ճիշտ է: Իսկ ձեզ յայտնի է որ և իցէ մի բան
այդ ձև նկարչութեան մասին:

— Ես գիտեմ միայն, որ Լիմօփում երեւելի նկարիչներ
են եղել:

— Այդ բաւական է: Շատերը, որոնք ստացել են
լաւ ուսում ասած բանը, աւելի լաւ մեկնութիւն չէին կա-

րող տալ: Ահա ես հիմա կը թրձեմ ապիկին. առաջւան
Լիմօի նկարիչների նման, սա փորձ է: Իմ սովորական
աշխատութիւններս այլ ուղղութիւն ունին:

Նա հանեց արկղի միջից պղնձէ մի թերթ, մոխր-
գոյն ապիկինով ծածկած, որի վրայ նկարած էր Աստուածա-
չնչին վերաբերեալ մի պատկեր:

— Այս թերթը, ասաց նա, ես ծածկեցի առաջ սև
ապիկինով և նրան կրակի միջով անցկացրի, այնուհետև
սպիտակ ապիկինով, որ նրա միջով սև ապիկին թափան-
ցելուց ընդունեց մոխրի գոյն. այն ժամանակ ես նկարեցի
նրա վրայ այս պատկերը և այն տեղերը, որոնք պէտք է
մուգ գոյն ունենային. ես քերեցի վերևի չերտը, որպէս զի
սև ապիկին երևայ: Արդէն մի քանի անգամ այս թերթը
կրակի մէջ է եղել, հիմա ես դնելու եմ նրան կրակի մէջ
վերջին անգամ, որ նկարի վրայ մի քանի տեղ դրածս ու-
կին միանայ առաջւան չերտերի հետ, ըստ որում նա կայցրած
է միայն ապիկին:

Նա բաց արեց չիկացած վառարանը, կարմրագոյն
բոցը լուսաւորեց գործարանի մութ անկիւնները և Լօտեօն,
որ մօտ էր եկել լաւ տեսնելու համար, ետ թռաւ, քիչ
մնաց երեսը այրէր: Ժօֆրուան երկաթէ ցանցով ծածկած
ակնոցը դրեց աչքերին և երկար ունեղիքի միջոցով
թերթը դրեց կրակի մէջ, այնպէս որ կրակի ջերմութիւնը
ընդգրկէ նրան հաւասարաչափ վերևից և ներքևից:

Թերթը սկսեց փոխել իր գոյնը, մի գոյնից միւսը.
վերջապէս նա նրան կրակից հանեց:

— Թող սառչի, կը տեսնենք այն ժամանակ՝ յաջորդի
է, թէ ոչ:

Եւ մի քանի ժամանակից յետոյ նրա երեսի արտա-
յայտութիւնը ցոյց էր տալիս, որ աշխատութիւնը ամենա-
յաջող է դուրս եկել:

— Զեղ համար, դարձաւ նա Լօտեօյին, ես ի նկատի չու-
նիմ գեղարվեստական ապիկին, այսինքն կամէջը, ինչպէս սա
է գոյնզգոյն նկարներով, որպիսին ես սովորաբար պատ-
րաստում եմ, ըստ որում յայտնի աստիճան կատարելութեան
հասնելու համար հարկաւոր է իմաստասիրութիւն, որի հա-
մար դուք ժամանակ չունէք... գոնեա դեռ այժմ: Իսկ
որ գլխաւորն է, գեղարվեստական ապիկին ապրուստի
միջոց չէ տալիս: Եթէ կան սիրողներ 20, 50, 100 հազար
Փրանկ տուող հին ապիկներին և մինչև անգամ այնպի-
սիներին, որոնց հնի տեղ են անցկացնում, այնուամենայ-
նիւ քչերը կը գտնուին, որ մի քանի հարիւր Փրանկ վճարեն
նորագոյն ժամանակի ապիկին, որքան էլ նա ակնաւոր
գործ լինի: Եւ այդպէս կը լինի ճիշտ, մինչև որ քննադա-
տութիւնը՝ հասարակութիւնը լուսաւորելու տեղ, կը հե-
տևի նորաձեւութեան քմահաճոյքին: Բայց կան արհեստական
ապիկին աշխատանքներ, որոնք գործադրում են ապա-
րանջանի, շամփրակի, կոճակների, գօտիի և այլ առևտրա-
կան առարկաների համար, որոնք առանձին վարժութիւն
չեն պահանջում և հայ են տալիս: Ամենահասարակ բանը
կը լինէր մտնել ձեզ աշակերտ, բայց դուք չէք կարող ժա-
մանակ կորցնել առանց վարձատրութեան: Այս պատճա-
ռով դուք կ'աշխատէք այստեղ իմ ղեկավարութիւնով, լիմ
վառարանները ձեզ եմ յանձնում: Իսկ որովհետև դուք
այդ գործով պարապողների մեծամասնութիւնից լաւ էք
նկարում, ուրեմն դուք առաջ կը գնաք, ես համոզւած եմ:
Ես յարաբերութիւն եմ ունեցել ապիկիագործների հետ,
երբ այդ գործը իմաստասիրում էի և կարող եմ նրանց
գիմել, նրանք կը ցոյց տան ինձ, թէ ինչ միջոցով կարելի է
արագապէս հնար գտնել ապրուստ ճարելու համար: Այ-
նուհետև, եթէ ձեզ մէջ կան աւելի բարձր ձգտումներ,
դուք կը տեսնէք, թէ կարճ էք նրանց իրագործել: Իսկ

առայածս դուք ձեր ձեռքին արհեստ-կ'ունենաք, գլխաւոր բանը այդ է:

— Եւ հաւատացէք, ես երբէք չեմ մոռանալ՝ ո՞ւմ կը-լինիմ դրանով պարտական:

Նոյն օրը Լօտեօյին առաջին դասը տւին: 'Գողգոթիւն ձեռքերով նա թաթախեց վրձինը նարգոսի բնիւղի՝ այդ ապիկիազործների բնեկի (տերպնտին) մէջ և սկսեց նկարել փոքրիկ պղնձէ թերթիկի վրայ, որ ծածկւած էր ապիկիի շերտով: Ինչպէս նա հպարտացած էր, երբ դրեց քթի վրայ երկաթէ ցանցով ծածկւած ակնոցը: Եւ ինչպէս էր զրդուած, երբ նրա թերթը կրակի մէջ դրեց: Առաջի-անգամը թերթը ծռմուկացաւ, երկրորդ անգամին նա ուռեցաւ: Բայց ժօֆրուան ասաց, թէ առաջին նւագում այդ անյաջողութիւնները անխուսափելի են:

Հետեւեալ օրը ժօֆրուան արեւատանոց չեկաւ և Լօտեօն կարող էր ամբողջ օրը մինակ վարժել, աւելի համարձակ, քան թէ ուսուցչի ներկայութեան: Նա աշխատում էր առանց հանգստութեան, հազիւ հազ ընդմիջելով գործը՝ ոտքի վրայ մի կտոր բան ուտելու համար:

Երբ կէս գիշերին Տրիպը վերկացաւ, որ լրագրները տանէ բաժանելու, նա տեսաւ ամբողջ արհեստանոցը լուսաւորւած կամրագոյն բոցով, որովհետեւ Լօտեօն վառարանը բաց էր պահել: Տրիպը վաղ տւեց նախու, թէ արդեօք նորաթիւ կրակ չէ՞ գցել և զարմացաւ, տեսնելով ներս մանկիւս Լօտեօյին կարմրատակած երեսով, իր գործով յախշտակւած:

— Բնեւոր ժամանակն է, ասաց նա հայրական հօգատարութիւնով:

— Իսկոյն, ես չուտով կ'աւարտեմ:

Բայց նա աշխատեց մինչև ժամը երեքը: Միայն այդ ժամանակ վճուց հանգստանալ և նա չըզնաց իր խրճիթը, այլ այդտեղ իսկ պտուկեց բազմոցի վրայ: Բայց նա յոգնածութիւն չէր զգում, ընդհակառակը նա երբէք այդքան առողջ, այդքան յոյսով լի և ուժեղ չէր զգացած իրան: Ողորդած՝ աշխատութիւնով, վառարանի դէմ տաքացած երեսով և ձեռքերով, նա չէր կարող քնել: Իւրաքանչիւր բայէ նա յիշում էր ժօֆրուայի խօսքերը՝ «Եթէ ձեր մէջ կան աւելի բարձր ձգտումներ, դուք կը տեսնեք, թէ կարող էք նրանց իրադրծել»: Նա չէր կարող այդ մտքից հեռանալ: Այդ ձգտումը նրա մէջ արդէն վաղուց էր արթնացած, այն օրից, երբ նրա 'Իւնկերխէնի ուսուցիչը ասաց, թէ նրանից կարող է մի բան դուրս գալ: Բայց նա այն ժամանակ վաճում էր այդ միտքը, ըստ սրում երբէք չէր համաձայնի հօրից բաժանել: Պարիզ գնալու համար: Բայց անհայտնա՞ Պարիզումն է: Ուրեմն ինչո՞ւ նրա ցնորքները չիրականանան, երբ իր նոր ուսուցիչը այնքան բարի է և իրան օգնութեան ձեռք է մեկնում...

Բայց չուտով քունը փակեց նրա աչքերը: Եւ նա տեսնում էր երազում թէ ինքը՝ Մեմլինգի նման, որ իր պատկերներով վճարել էր երախտիքի պարտքը Բրիւսի վանքին, ծածկում էր գործարանի պատերը չքղազարդ ապիկի գեղեցիկ նկարներով և թէ ամեն կողմից գալիս են Շամպլիօնէ փողոցը՝ զմայելու:

VIII

Լօտեօն շարունակում էր փոխ ընդ փոխ, թէ մօզէլի դեր կատարել և թէ գասեր առնել:

— Համբերեցէք, ասում էր ժօֆրուան, ես գործ եմ որոնում ձեզ համար, բայց գործ գտնելը հեշտ չէ:

— Ես յոյս չեմ կարում, բայց անհաճգիստ եմ որ ձեզ հարկադրում եմ հոգս քաշել:

— Ինձ չատ դուարձացնում է այն միտքը, թէ ես աշակերտ ունեմ:

Այն կարեկցութիւնը, որ զգացնում էր խեղճ տղան, չուտով համակրութեան փոխեց. ժօֆրուան նկատեց նրա մէջ աշխատութեան մեծ սէր, ուսանելու ջիւղ մ ցանկութիւն. իսկ երբ դատարկաչափի, տգէտ տղայի տեղ, նա տեսաւ նրա մէջ զարգացած միտք, հարստացած մի փոքր գիտական տեղեկութիւններով և միևնոյն ժամանակ անկեղծ և շիտակ բնավորութիւն, կարեկցութիւնը դարձաւ բարեկամական համակրանք: Որքան աւելի էր իմաստասիրում տղային, այնքան աւելի նրա մէջ գտնում էր մի տեսակ տարօրինակութիւն, որ հարկադրում էր նրա վրայ մտածել: Իսկ տարօրինակ էր նրա մէջ ամեն ինչ. նրա վազվզու ձևը, երբ նա խաղում էր Միոցի հետ, նրա շոքեւ ձևը, երբ նա փայփայում էր գորգի վրայ փուած 'Իիւսօրային, նրա ձայնի քնքշութիւնը և թարմութիւնը և կապուտակ աչերի համեստ հայեացքը, որոնք, ըստ երևոյթին, անհամապատասխան էին նրա հաստատուն բնավորութեանը, որ նա ցոյց էր տւել իր թշուառութեան օրերին: Բայց այդ հակաճառութիւնները չէին արգելում ժօֆրուային աւելի և աւելի համակրել այդ տարօրինակ տղային և աւելի պահանջող լինել: Երբ Լօտեօն ցոյց տւեց այդ աստիճանի ճարտիկութիւն և հմտութիւն, ժօֆրուան սկսեց նրա վրայ նայել որպէս հասակաւոր երիտասարդի վրայ, սկսեց նրա համար գործ պտրել, որ կարողանար նրան ապրուստի այնպիսի միջոց տալ, որ չտպանէր նրա մէջ գեղարեստագէտի եռանդը, և թէ նա իրաւի տաղանդի տէր է: Այդ պահանջներին բաւականութիւն տալը հեշտ չէր: Վերջապէս մի օր նա ներս մտաւ գործարանը շատ բաւական: Լօտեօն վաղուց արդէն աշխատում էր:

— Ես ձեզ համար մի գործ գտայ, ասաց նա: Դուք լաւ վարձատրութիւն կը ստանաք և միևնոյն ժամանակ ընկճւած չէք լինիլ ամբողջ տարին միևնոյն գործի լծի տակ, որ վերջ ի վերջոյ մարդուս մի տեսակ մեքենայ է դարձնում:

— Այդ ի՞նչ բան է, հարցրեց Լօտեօն անհամբերութիւնով:

— Պատաւոր լեժիօն, նոյնպէս և օտարերկրեայ չքանչանների պատրաստել: Այդ խաչերը ըստ մեծի մասին կազմւած են երկու արծաթեայ գոյնզոյն նկարներ ունեցող չկրօնից, որոնց պէտք է միացնել և ապիկիով ծածկել. ապիկիազործի աշխատանքը այն կըլինի, որ խորութիւնները լրցնէ ապիկիով և յետոյ թէժ կրակի մէջ թրծէ, որպէսզի արծաթի թթւութեամբ գեղեցիկութիւն չթողնի ապիկի գոյնի վրայ: Ձեր ճարտիկ ձեռքերով դուք չորս օրւայ մէջ կ'ընտելանաք այդ գործին և հեշտ կը կարողանաք օրական 20 խաչ պատրաստել, շատ լաւ բաներները օրական հասնում են մինչև 30 չքանչանի: Իսկ որովհետեւ թագազարդ չքանչանների համար վճարում են 75 ական սանտիմ, դուք կ'ունենաք օրական վաստակ 15 ֆրանկ:

— 15 ֆրանկ, բացառանչեց Լօտեօն, ուրախացած զարմանքով:

— Եւ մինչև անգամ աւելի, երբ ձեզ օտարերկրեայ չքանչանների պատուէրներ տան, նրանց վարձատրութիւնը աւելի է: Բայց օրական 14 ֆրանկը չէ նշանակում մշտական վաստակ ունենալ: Չքանչաններ վաճառողները պաւելներ են տալի յուլիսի 14-ից և յունուարի 1-ից առաջ, այնուհետեւ շատ ամիսներ գործը դադարում է և միայն մէջ ընդ մէջ կարող են օտարերկրեայ չքանչանների պատահական պատուէրներ լինել: Այդպէս ուրեմն պէտք է 15 ֆրանկից ետ դնել գործադուլի օրերի ապրուստ: Բայց այն է լաւը,

որ այդ ազատ օրերը դուք կարող էք ձեզ համար աշխատել, ուրեմն այն՝ ինչ ես ցանկանում էի ձեզ համար:

Լօտեօն ուզում էր չնորհակալութիւն յայտնել:

— Ձեւ ընդունեցէք, խնդրում եմ, ընդմիջեց նրան Ժօֆրուան: Չորս օր յետոյ դուք պատուէր կըստանաք, եւ ձեզ կ'օգնեմ:

Լօտեօն կանգնեց իր տեղը:

— Հանեցէք ձեր բաճկոնակը եւ ներսնակը: Լօտեօն չւարած, նկատելի կերպով մոլորեց:

— Նիժէ վախում էք, թէ ձեզ ցուրտ կըլինի, ասաց Ժօֆրուան, վառարանը վառեցէք:

Լօտեօն դանդաղ էր կատարում ստացած հրամանը: Միշտ արագաչարժ, նա, ըստ երեւոյթին, աշխատում էր ժամանակ վաստակել:

— Վառեցէ՛ք, հարցրեց Ժօֆրուան:

— Վառեցի:

Նա հանեց բաճկոնակը եւ ներսնակը եւ անյարմար ձևով կռթնեց սեղանին եւ ամաչած աչքերը խոնարհեցրեց:

— Բարձրացրէ՛ք ձեր աչքերը, ասաց Ժօֆրուան, ուղիղ նայեցէք, ձեր կուրծքը դէպի ինձ դարձրէք, ուղղեցէք:

Այդ բոլորը Լօտեօն այնքան սկսած էր կատարում, որ Ժօֆրուան զարմանքով հարց էր տալիս իրան, թէ ինչ է նրան պատահել:

— Քանզեցէ՛ք ձեր փողպատը:

Լօտեօն այդ մէկէն չկատարեց:

— Իսկ արե՛ք ձեր չափիկը եւ ձեր օձիկը եւ ծալեցէք: Լօտեօն մէկէն չբացեց չափիկը եւ միևնոյն ժամանակ օձիկը եւ չդարձրեց, ինչպէս պահանջում էր, ընդհակառակը, նրան ուղղեց այնպէս, որ ետ չըզնայ:

— Ինձ պէտք է տեսնել ձեր վզի ներքեւի մասը: Նւ որովհետեւ Լօտեօն մնացել էր անշարժ, Ժօֆրուան, համբերութիւնը կորցնելով, վերկացաւ տեղից եւ մօտկացաւ նրան:

— Ահա այսպէս, ասաց նա, երկու ձեռքով լունեց նրա դուխը եւ դարձրեց նրան, ինչպէս իրան պէտք էր:

Այստեղ նա նկատեց, որ Լօտեօն դողդողում է, նա դունաթափւել էր եւ նրա չիժուկները կապտել էին:

Կարծելով թէ վախացրեց նրան յանկարծակի մի շարժմամբով, Ժօֆրուան զգուշութիւնով չափի ծայրերը ետ դարձրեց ուսերի վրայ, բայց արագաչափս ետ քաշեց. իսկ Լօտեօն միաժամանակ խուլ ճչաց եւ երեսը ծածկեց իր ձեռքերով:

— Արդեօք կըներէ՛ք ինձ երբեկեց, ասաց Ժօֆրուան:

Մի րոպէ տեւեց լուռութիւն, այնուհետեւ Ժօֆրուան դնաց խոհանոցը:

— Հաղուեցէ՛ք, ասաց նա, փակելով դուռը իր ետեւից:

Նրա նա վերադարձաւ, Լօտեօն, հագուած, դուռը բաց էր անում:

— Ո՛ւր էք գնում, հարցրեց Ժօֆրուան:

— Նա չեմ համարձակւում այստեղ մնալ, հիմա ձեզ յայտնի է, որ ես ձեզ խաբում էի:

— Դուք պատճառ ունե՞լք այդպէս վարւելու:

— Ա՛խ, եթէ դուք գիտնայիք...

— Իսկ դուք չէ՛ք կարծում, որ ինձ պէտք է գիտնալ: Նա խղճահարւած էր, տեսնելով Լօտեօնին այդքան խիստ չփութած:

— Նկէք, նստէք այստեղ, ասաց նա:— Մի՛թէ դուք

չէք զգում, որ ոչ որի հետ չէք կարող այնքան պարզապիսի լինել, որքան ինձ հետ:

— Ես վաղուց ուզում էի ձեզ յայտնել բոլոր հիմարտութիւնը, բայց ինձ արգելում էր այն միտքը, թէ՛ այն կարեկցութիւնը, որ արթնացրեց ձեր մէջ մի թշուառ աղայ, չէ կարող ձեզ ներշնչել... մի նորատի աղջիկ:

— Ինչո՞ւ ոչ, եթէ այդ աղջիկը արժան է դրան: Եւ որովհետեւ Լօտեօն լուել էր, չէր վստահանում աչքերը բարձրացնել, Ժօֆրուան, որպէս զի օգնէ նրան բացատրութիւն տալու, հարցրեց.

— Ես կարծում եմ, դուք Պարիզ եկաք տղամարդո՞ւ հագուստով:

— Ոչ, երբ ես հեռացայ իմ մօրաքրոջից, հագած ունէի սգազգեստս:

— Ուրեմն, ինչ որ դուք պատմում էիք ինձ ձեր մօրաքրոջ մասին, ճիշտ է:

— Այո:

Ժօֆրուան յիշում էր նրա չիտթութիւնը, երբ նա պատմում էր մօրաքրոջ մասին և հիմա, պարզ էր այն, ինչ առաջ մութն էր թւում այն ժամանակ, երբ նա Լօտեօնին տղայ էր համարում:

(Գլխարկնակի)

Ծ ե Ր Ա Լ

ԱՆՁԱՒԱԿ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ *)

(Դր. Ա. Մէյէրի)

Տղամարդու ամուսնութիւնը եւ նրա առողջապահութիւնը

Տղամարդու ամուսնութիւնը կարող է առաջ գալ երկու պատճառներից. 1) մերձաւորութեան անընդունակութիւնից և 2) բեղմնաւորութեան անընդունակութիւնից: Այդ երկու կատեգորիաների տղամարդկանց մէջ պէտք է խիստ տարբերութիւն դնել, քանի որ այդ անընդունակութիւններից մէկը կարող է գոյութիւն ունենալ առանց միւսի, և խիստ սխալ կըլինէր հաստատել, որ եթէ մի տղամարդ ընդունակ է բոլորովին բնական կերպով կատարելու մերձաւորութեան գործողութիւնը, նա հէնց դրանով էլ ապացուցանէր, թէ ինքն ընդունակ է և բեղմնաւորելու: Մերձաւորութեան անընդունակութիւնն, ընդհանրապէս, խիստ հազիւ է պատճառ լինում անգաւազութեան: Թէև տղամարդկանց մէջ մերձաւորութեան անընդունակութիւնը բաւականին յաճախակի երևոյթ է կազմում, բայց դա այնուամենայնիւ երևում է կամ ժամանակաւորապէս, կամ արդէն աւելի զաւաճաւ հասակում, արդէն մի քանի գաւակներ ունենալուց յետոյ: Իրա համար էլ նա առողջապահական տեսակէտից հետաքրքրութիւն չէ ներկայացնում և միայն խիստ հազիւ է պատահում, երբ մերձաւորութեան բոլորովին անընդունակ տղամարդ՝ անտես առնելով իր դրութիւնը, ամուսնանում է ուրիշ որևէ գրգռմաներից ստիպած, քան թէ արտաքին պատճառները:

Ամուսնութեան մէջ ամուսնութեան համար բոլորովին ուրիշ և անհամեմատ մեծ նշանակութիւն ունի տղամարդու *բեղմնաւորութեան* անընդունակութիւնը: Խիստ կարևոր է պարզել անընդունակութեան այդ եղանակը: Իժապղաբար, նրանով տանջուող տղամարդը մեծ մասամբ չի էլ գուշակում այդ բանը, քանի որ այդ պակասութիւնը ար-

տաքին ոչ մի ցաւազար երևոյթ չէ. առաջ բերում և միայն բժիշկը խոշորացոյցի օգնութեամբ կարող է հաստատել այդ հիւանդութեան լինելը: Կանանց մի բժիշկ իր պրակտիկայից վերջրեց ամուսնութեան պատահական 40 դէպք և՛ երկու կողմն էլ ուշադիր հետազոտութեան ենթարկելով, գտաւ, որ այդ 40 դէպքից 14-ի ամուսնութեան պատճառը տղամարդու սաղմի հիւանդոտ կազմութիւնն էր, և որ միայն 2 դէպքում մերձաւորութեան անընդունակութիւնն է եղել պատճառ: Այն պայմանները՝ որոնք այնքան փոխում են սաղմը, որ սա կորցնում է ձուն բեղմնաւորելու իր ընդունակութիւնը, միայն զուտ գիտնական հետաքրքրութիւն ունեն. մենք այստեղ միայն կըլիչենք, որ փոփոխած սաղմի մէջ բոլորովին բացակայում են՝ այսպէս կոչւած սաղմային թելերը, որոնք խկապէս ծառայում են պտղին կեանք տալու համար: Սաղմի պտղաբերական ընդունակութիւնը կարող է որոշել միմիայն բժիշկը և այն էլ բազմաթիւ ու երկարատեւ գիտողութիւններից յետոյ. դրա համար էլ խիստ ցանկալի և նպատակայարմար կըլինէր, եթէ տղամարդը՝ ամուսնանալուց առաջ այդ կողմից էլ բժշկական վերազննութեան ենթարկէր նախապէս: Այն հիւանդութիւնը, որին բժշկականութեան մէջ կոչում են սագոսպերմիա (սաղմային թելերի բացակայութիւնը սաղմի մէջ) և որ խիստ յաճախ գոյութիւն է ունենում միւս սեռական գործողութիւնների բոլորովին կանոնաւոր դրութեան ժամանակ, առաջ է բերում բացարձակ ամուսնութիւն, որ միևնոյն ժամանակ, գժբաղդաբար, մեծ մասամբ անբուժելի է լինում: Սիւրպրինգերի (Sürpringer) Բերլինում գիտած հարիւր դէպքերից միայն մէկը բացարձակ անբուժելի չի եղել: Ով հիւանդացել է սագոսպերմիայով, նա պէտք է յոյսը կտրի երբ և իցէ հայր լինելուց: Տխուր է այդ փաստը և մանաւանդ այն նպատակով, որ այդ հիւանդութեամբ տանջուող տղամարդը չէ էլ կասկածում նրա գոյութեան մասին: Հետազոտելով սագոսպերմիայի պատճառները, մենք պէտք է խոստովանենք, որ Նեմեզիդան (վրէժխնդրութեան աստուածուհին) սարսափելի դեր է խաղում: Իսկապէս այդ հիւանդութիւնը երբեք բնածին չէ լինում, այլ միայն միշտ ստացւում է, որի համար նրա գլխաւոր պատճառներն են դառնում նախընթաց տրեւալէրը (սուսունակ), յետոյ սիֆիլիսը և, վերջապէս, վիներական չափազանցութիւնները, օնանիզմը և այն: Տրեւալէրն ու սիֆիլիսը, յամենայն դէպս, կազմում են նրա երկու գլխաւոր մօմենտները: Յետոյ մենք դեռ կըխօսենք այն տխրալի ներգործութեան մասին, որ տրեւալէրն ու սիֆիլիսը անում են կնոջ ամուսնութեան վրայ, երբ անմիջապէս տղամարդուց փոխադրւում են կնոջ վրայ: Իսկ այժմ մենք կ'աշխատենք ծանօթացնել ընթերցողին այդ վարակման՝ տղամարդու վրայ արած ներգործութեան հետ: Վարակման, որի շնորհիւ տղամարդու պտղաբերող գործարանները թոյնի ազդեցութիւնից այնքան են փոփոխուում, որ նա բոլորովին զրկւում է իր բեղմնաւորիչ ընդունակութիւնից: Ինչպիսի պաշտպանողական միջոցների պէտք է դիմել այդ շարքից պառօնաբերելու համար:

Մենք ամենևին չենք կասկածում այն մասին, որ ինչպէս տրեւալէրը, այնպէս և սիֆիլիսը երբեք չեն անհետանում, բայց մենք համոզւած ենք նոյնպէս և այն բանում, որ կարելի է նշանաւոր չափով նրանց սահմանափակել և բաւականին թուլացնել նրանց վնասակար հետեանքները: Այն խորհուրդը, թէ «մինչև ամուսնանալը ոչ մի կնոջ չպէտք է մերձենալ», թէև, դուցէ, ամենաուղիղն է, բայց և ամենամիամիտն է, — եթէ տանք նրա իսկական անունը: Շնորհիւ մեր սօցիալական կեանքի ներկայ պայմանների և գործունէութեան, նոյնպէս և ի նկատի առնե-

*) Ցե'ս Առաջ. «Տարազ» №11.

լով այն բաւական ուշ հասակը, երբ տղամարդիկ կարող են կապել Գիմենէյի (ամուսնութեան աստուած) կապերով, այդ թէպէտ և ոչ բոլորովին անկարելի, ճանապարհը պէտք է դուրս ձգել: Նոյնպէս էլ մենք չենք կարող խորհուրդ տալ դիմելու աւետարական պաշտպանողական այն միջոցներին, որոնցով ժամանակակից տեխնիկան լցնում է մեր շուկաները: Այդ միջոցները հակաբնական են, առողջութեանը անպայման վնասակար, որի պատճառով էլ բոլորովին անպէտք են երկարատեւ գործածութեան համար: Սակայն ինչո՞ւ ամեն մի առանձին անհատ, ինչո՞ւ ինքը կառավարութիւնը չէ աշխատում աւելի եռանդուն և աւելի լայն միջոցներ ձեռք առնելու: Այժմ, երբ բոլորովին հաստատուած է, որ ինչպէս տրիպլեր այնպէս և սիֆիլիսը ստացւում են մի հիւանդածին սաղմերի անմիջական փոխանցման շնորհիւ և նոյնպէս երբ մեզ յայտնի են այն միջոցները, որոնց օգնութեամբ ոչնչանում են այդ սաղմերը, — անհասկանալի է, թէ ինչն է մեզ արգելում նրանցից օգտուելու: Մենք ասելու ենք, թող ներքին յարգելի ընթերցողները իմ այս արտայայտութիւնը, կարբօլեան ջրի դարում, որ մենք գործ ենք ածում ահագին քանակութեամբ: Իմ կարծիքով, հարկաւոր է այդ միջոցը տարածել և սեռական գործարանների վրայ: Ամեն մի մերձաւորութիւնից յետոյ անհրաժեշտ է լաւ լացել ջրով ու սալոնով, յետոյ խնամքով

լանալ սեռական գործարանները որեւէ ախտահանիչ հեղուկով, թէկուզ, օրինակ, 30-ի կարբօլեան ջրի խառնուրդով կամ սուլեմի 1/2 չափ լուծւածքով 1000 մաս ջրի մէջ և, վերջապէս, միզային խողովակի մէջ ներս սրկել այդ հեղուկների աւելի թոյլ լուծւածքը: Այդ բոլոր գործողութիւնները պարտադիր կերպով պէտք է կրկնեն անմիջապէս ամեն մի մերձաւորութիւնից յետոյ: Խիստ շատերը, կարգալով այս խրատները, կը համարեն դրանց դժուար կատարելի: Սակայն նրանք այնքան էլ անյարմար չեն, ինչպէս որ կարող են մեզ թաւ առաջին հայեացքից, քանի որ ջուր և սալոն ամեն տեղ կը գտնուեն, և, հետեւապէս, աղամարդը պէտք է իր հետ ունենայ միայն տրիպլերի սրկիչը (спринцовка) և կարբօլեան կամ սնդկաշողի (сублиматную) գնդիկ (лепешка), որ հեշտ լուծւում է ջրի մէջ: Բայց այդ բոլոր նախազգուշութիւնների մէջ ևս կարելի վարակել, քանի որ բաւական է ամենաչնչին, մեր հասկացողութեանն առհասարակ անմատչելի, քանակութիւն սաղմի, որ թունաւոր է ամբողջ օրգանիզմը. իսկ այնուամենայնիւ ամենափոքր կասկած անգամ չէր կարող լինել, որ այդ դէպքերը ամենահազադէպ բացառութիւններ կը լինին և որ վարակման վտանգը խիստ չուռով կը փորանայ:

(Կըշարունակի)

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Ստացանք՝ Էմիլիան Ազգագրական Ժողովածուի հատոր Բ. Ժողովրդական վէպ եւ հէքէաթ, հրատար. Հազարեան ճեմարանի, հաւաքեց Ս. Հայկունի, Մոսկւա, տպ. Гатцукъ 1901 թ. գինը 1 ր. 25 կ., 447 մեծագիր երես:

Պ. Գ. Խ. հետեւալ գեղեցումն է գետնդէլ՝ խմբագրութեան կողմից գրքի սկզբում:

Ներկայ գիրքը, « Էմիլիան Ազգագրական Ժողովածուի » երկրորդ հատորն է կազմում, իսկ իրեն՝ պ. Հայկունու հաւաքածունների՝ առաջին մասն, — պարունակում է իւր մէջ ժողովրդական բանաւոր գրականութեան տեսակների երկու բաժինը, այն է՝ ժողովրդական վէպը եւ հէքէաթը: Հէքէաթների բաժինը շատ ճոխ լինելով՝ մի գիրք ևս կը յատկացուի նոյա. իսկ երրորդ գիրքը կը նուիրուի հայ ժողովրդի բերանում շրջող քրդական վէպին, որ առանձին կարեւորութիւն ունի, ինչպէս կը տեսնենք իւր տեղում: Պ. Հայկունու մնացեալ նիւթերը կը կազմեն յաջորդ մասերը: Լոյս ընծայած վեց վէպերից մասնաւոր արժանի է ուղղութեան « Դաւիթ և Մհերի » Մովսէս ձիւղը կամ վարիանտը (19—50, որ ամփոփում է մի քանի նոր մանրամասնութիւններ և մինչև այժմ լոյս տեսածների *) հետ կազմում է մի գեղեցիկ ամբողջութիւն: — « Ապուղէթ » և « Ջիրին » շահ և Բահր, չը նայելով իրենց քրդական կեանքի մի քանի պարզապէսներին՝ հայկական աւան-

դութեան բաւական կէտեր են շօշափում, ուստի տեղաւորեցինք նոյա հայ ժողովրդական վէպերի բաժնում. թէ և կան յիշեալ վէպերի այլ ճիւղեր՝ բուն քրդական բնութարաններ, որ գրի է առել պ. Հայկունին և որ կը տպագրուին քրդական վէպերի մէջ:

Հէքէաթները բոլորն էլ վերին աստիճանի հետաքրքրական են ըստ բովանդակութեան՝ շօշափելով բազմաթիւ նոյն և նման եղանակները լեզւաւոր հէքէաթային գրականութիւնից, և արժանի առանձին մտադրութեան լեզուի տեսակէտից (թէ և գրի են առնուած նոյա ոչ յատկապէս լեզուաբանական նպատակով), ներկայացնելով 15-ից աւելի հայ բարբառների օրինակներ:

Թէ հէքէաթների և թէ վէպերի մէջ պատահած օտար բառերը (սաւկերէն կամ պարսկերէն)՝ հայերէնից որոշելու համար, չարուած են ընագրում Նօտր տառերով. իսկ պ. Հայկունու հաւաքածունների մէջ գործածած բոլոր գաղաւթական բառերի բացատրութեան համար կը կցուի վերջին գրքին մի ընդարձակ բառարան:

— Բժկպ. Վ. Արծրունի՝ Դողէրոցը կամ Մալարիա, Բժշկի դրոյցներ № 5. Նկարներով, Թիֆլիս տպ. Верейчевъ и Каменмахеръ ընկ. Թիֆլիս, գինը 5 կ. 31 երես.

— Բժ. Ա. Բուդուղեան՝ Երիտասարդութիւն եւ Ժերութիւն (նւիրւած հ. Ղ. Ալիշեանի յիշատակին) 54 երես, գինը 15. Ս Պետերբուրգ. Պուշկինեան արագատիպ տպ.

Սրբանձտեանցի, լոյս ընծայեց Գր. Խալաթեան « Լուսաւորութեան Նախարարութեան օրագրում » 1881 թ. (Հոկտեմբեր), որ և յետոյ արտատպեց հանդուցեալ Գր. Ջանչեանի « Մարաշական օգնութեան երկու հրատարակութիւնների մէջ: Գերմաներէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ « Armenische Bibliothek »-ի Գորգ հատորում՝ Լայպցիգ 1887 թ.:

— Բժկպ. Ա. Բարայեան՝ Համաճայ թրատներ, թէ ինչպէս պէտք է պաշտպանուել Թորախտից: Հրատար. և խմբագր. Կայսեր. Բժշկ. ընկ. Կովկ. ճիւղ, տպ. Ս. Էմիլիանի. մաքուր թուղթ և տպագրութիւն.

— Ազգային Կրթական-Որբանոցի Ե. տարեյրջանի (1901—1902) տեղեկագիր:

— Գէորգ Շէրենց՝ Սրբավայրեր, տեղագրութիւն Վասպուրականի — Վանայ նահանգի գլխաւոր եկեղեցեաց, վանօրէից և ուսումնարանաց, դինը 40 կ. 162 երես, Թիֆ. տպ. Վերեիչեւ եւ Կամէնմախեր:

— Դօկտոր Կ. Յ. Փաշայեան՝ Մարդկութեան ամենամեծ թրշնամին, հրատար. Պարսկաստանի հակալիդիան ընկ. № 1. Իզմիր. տպ. Մամուրեան 72 երես:

ՏԱՓԱԿ ԶՐՈՅՆՆԵՐ

5) Աղբիւրք օտւս եւ մեծանում

Երեսասարդը. — Օրբիւրք, քանի տարեկան էր:

Օրբիւրք. — Ես... կարծեմ տասն և եօթը... Երեսասարդը. — Ափսոս, երանի 20 տարեկան լինէիք, այն ժամանակ մենք մի լաւ զոյգ կը կազմէինք:

Օրբիւրք. — Ա՛, դուք ամուսնութեան մասին էք ասում. հայրս այդ մասին միշտ ասում է, որ աղջկերքը խիստ արագ են մեծանում, այնպէս որ նրա հաշուով ես այժմ հէնց 20 տարեկան էլ կը լինեմ:

*) Արժանաշխատակ Սրբանձտեանցը առաջինն էր, որ ծանօթացրեց հայ ընթերցող հասարակութիւնը այդ պատուական վէպի հետ իւր, Գրոցուրոցը՝ գրութեան (Գ. Պօլիս, 1874) ճիւղերը հրատարակել են՝ Մ. Արեղեան՝ Զուշի, 1889, Գորեգին Սարկաւազ՝ Թիֆլիս, 1892, Բ. Խալաթեան՝ Վաղարշապատ 1899. Վէպի ռուսերէն թարգմանութիւնը, ըստ

6) Ամենայն կերակուր
Հիւանդը.—Պ. բժիշկ, ինչ ուտեմ:
Բժիշկը.—Հաց, ձու, միս, հաւ, պանիր,
կանաչեղէն, մրգեղէն...
Հիւանդը.—Է՛լ ինչ ուտեմ, պ. բժիշկ:
Բժիշկը.—Ձաճումար էլ կհր:

7) Երկդիմի հախաղաղութիւն
Ուսուցիչը.—Ան մի նախադասութիւն,
որ երկդիմի միտք ունենայ:
Ս. Եւսիւսը.—Վարժապետ, հաց, չա՛յ
հաց կ'ուտեմ:

L.

Ա յ ի ե ա յ ի ք

Զի սպիտակուցը որպէս տնական միջոց
կտրւած վերջերը շուտ բուժելու և այրելու
դէպքում ցար հանգստացնելու համար, խոր-
հուրդ ևն տալիս հում ձի սպիտակուցը:
Սպիտակուցը շուտ չորանալով արգելում է
օգին վերջերին դիպչել և նորաստում է նը-
րանց լաւանալուն:

Ապակիի մեծ ապագան: Մի յայտնի
ապակիի մեծ գործարանի կառավարիչ Փրան-
սիայում Ժիւ Անդրիօ, նախադաշնակում է ա-
պագայում ապակիին մեծ դեր խաղալ կեան-
քի մէջ: Նա ասում է՝ այժմ էլ ապակիի
գործածութիւնը շատ ընդարձակ է, բայց
նա խոստանում է աւելի ևս ընդլայնանալ,
ապակին նշանաւոր տեղ է բռնելու շինու-
թեան նրկեղէնների մէջ: Անդրիօն յայտնում
է, որ ապակին ամենալաւ նիւթն է տներ շի-
նելու համար, առաւել ևս այն ժամանակից
սկսած, երբ հնարած է այսպէս ասած «բա-
րէ ապակին»: Նրա պիմադրութիւնը հասա-
քարից (գրանիտից) մեծ է, մուրճի հարած-
ներին նա շատ լաւ է դիմանում, նրան ըստ
ցանկութեան կարելի է անթափանցիկ անել
և մեր ուզած գոյնը տալ: Զինութիւն տներին
ապակեայ պատերի անկիւնները կ'ամրացնեն
երկաթէ անկիւնակապերով, իսկ նրանց մէջ
տեղը զանազ տարածութեան միջով կ'անց-
կացնեն ելքարտկան և այլն: Պատերը հեշտ
կրիին լաւնալ և նրանք չեն խոնաւանալ:
Տան ծածկը կարելի է շինել նոյն նիւթից,
ինչ նիւթից են պատերը, այսինքն ապակուց:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Տիգրան Նազարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ա Ի
Ղ. Ազադեանցի լուսատիպ մեծա-
դիր պատկերը:
Գինն է 25 կոպ.
Դումարով ցանկացողներին զինումն
կրինի:
Գիւմը՝ Թիֆլիս, Շ. Եղոմանյան. Ե.
րեդ. Ագնյան. 5—1

Շարունակում է 1902 թ.
ըստանորդագրութիւնը

S U P U 2

գրական, գեղարեսնական, գիտական
և հեղափոխական
պատկերազարդ շաբաթաթերթի:
Տարեկան գինը 6 ռ. արտասահ. 10 ռ.
Հասցէն՝ Թիֆլիս, րեդ. յւր. ԿԱՐԱՅԵ
Tiflis (Caucase) Rédaction du journal TARAZ.

Շարունակում է 1902 թի

ըստանորդագրութիւնը

ԱՂԲԻԻՐ պատկերազ. ամսագրի:

Տարեկան գինը 3 ռ.

V-ը ոսկեղէն դարը Հայաստա-
նում՝ չքնաղ մեծագիր պատկե-
րով 4 ռ. 50 կ.

Հասցէն՝ Թիֆլ. րեդ. յւր. ԱԳԵՐԵ.

НА ДОБРУЮ ПАМЯТЬ

(Сборник для детей)

Памяти Н. А. СОЛОВЬЕВА-НЕ-
СМЪЛОВА.

Цѣна 60 коп.

Այս Ժողովածուի բոլոր արդիւնքը յատ-
կացրած է հանգուցեալ Սօրովի-Նե-
մէլովի որդեկին:

Ն. Ա. ՍՈՂՈՎԻԵՒ-ՆԵՍՄԵԼՈՎԻ
առանձին գրեթով լոյս տեսած գր-
ւածքները.

МАЛЕНЬКІЯ ДѢТИ

Разсказы, картинки съ натуры, сцен-
ки, эскизы и иллюстрацы.

(Съ сорока рисунками, II-е допол.
изд.)

Цѣна 35 к. въ папкѣ 50 к.

ДѢТСКІЙ МІРОКЪ

Разсказы изъ жизни дѣтей и окру-
жающей ихъ природы

(Чтеніе для дѣтей отъ 6—12-лѣт.
возраста, въ 3—хъ отд. съ рисун-
ками.)

Цѣна 75 к., въ папкѣ 1. руб.

МИРНЫЙ ЗАВОЕВАТЕЛЬ

(Изъ жизни Іоана Гуттенберга,
историческая повѣсть, съ рисунка-
ми.)

Цѣна 40 к.

СЪ ПОВОЛЖЬЯ

(Родныя картинки съ рисунками
III-е изд.)

Цѣна 60 коп.

СРЕДИ ЛЮДЕИ

Очерки и разсказы.

Цѣна 1 руб.

ДРУЗЬЯ

Разсказъ съ рисунками

Цѣна 5 коп.

КОРОЛЬ ВОНИФАТІЙ I; Король
ГЕНРИХЪ CIV и королевичъ МАР-
КО-король ГЕНРКУСЪ CV.
(Переработка и пересказъ изъ на-
родныхъ русскихъ сказокъ съ ри-
сунками.)

Цѣна 35 коп

ДУШЕВНЫЕ ЛЮДИ

(Изъ поволжскихъ разсказовъ) съ 15
рисунками.

Цѣна 50 коп.

Б Ы Л И Н Ё И

(Иллюстрир. разсказы, сказки и
сценки для дѣтей младшаго воз-
раста.)

Цѣна 30 коп., въ папкѣ 45 коп.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՐՈՐ ՀԻՒՄՈՐԱՆՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴՆԱՆԻ

(Պոկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից,

ստացունենք՝

Բ. Ա. Նախասարգեան—11—12 ժ.
վերաբուժութեան, վնասեղանի (սիֆիլիս) և
միզասեռ. հիւանդ:

Կ. Մ. Զիլիսեան—9—10 ժ. աչքի,
ներքին և նեարդային հ.

Կ. Բ. Գրիկին—12—1 ժ. ականջի,
քթի և կոկորդի հ.

Զ. Բ. Բարանասեան—11—12 ժ.
կանանց և երեխայից հիւանդ.

Ս. Պ. Կարապետեան—1—11/2 ժ.
ներքին և երեխայից հ.

կրկնունենք՝

Ն. Ն. Ռուսսեմբիկով—5—6 ժ. վի-
րաբուժութեան և մորթու հ.

Ս. Ն. Եպիփանի—6—7 ժ. նեար-
դային (կրկնարոյց), վնաս. և մորթու հ.

Գ. Ա. Թաթևեան—7—7 1/2 ժ.
ներքին և երեխայից հ.

Բ. Ա. Նախասարգեան—7 1/2—8 ժ.
վճարը 50 կ. չքուրիները ձրի: Համա-
լորդը (կոնսիլիումի) և օպերացիայի հա-
մար առանձին:

Օ. Տ. Առանիսկի—ամբողջ ծաղ-
կահատ և բժշկական մաքնամարդ. դիմել
11—1 ժ.

Հիւանդանոցի վերաբուժիչ՝

Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴՆԱՆ